

ter-pressure on the inner surface of wall during swaging ensures obtaining such type of details. It was found out the influence of die radius at energy-power conditions of deformation, metal forming and final dimensions after swaging. Necessary data for technology designing and die tooling designing was determined.

Keywords: swaging of hollow workpieces, products with union, of die radius, energy-power conditions of deformation, final dimensions after.

УДК 621.9

О. В. КАЛЮЖНИЙ, канд. техн. наук, ст. викладач, НТУУ “КПІ”, Київ

АНАЛІЗ ІНЖЕНЕРНИМ МЕТОДОМ ПРОЦЕСУ ВІДБОРТУВАННЯ КРУГЛИХ ОТВОРІВ СФЕРИЧНИМ ПУАНСОНОМ У ЗПРОФІЛЬОВАНІЙ ЗАГОТОВЦІ

В статті розглянуто аналіз процесу відбортування круглих отворів у зпрофільованій листовій заготовці, отримано аналітичні залежності для визначення зусилля відбортування та розмірів профілю вихідної заготовки, що забезпечить отримання виробів з стінкою постійної товщини. Проведене порівняння результатів моделювання та по аналітичних залежностях. Встановлено, що розбіжність результатів по силових режимах, розмірах профілю заготовки не перевищує 10%. Тому залежності можна рекомендувати для інженерних розрахунків параметрів відбортування круглих отворів у зпрофільованій заготовці.

Ключові слова: інженерний метод, відбортування, зпрофільована заготовка, стінка постійної товщини.

Вступ. Відбортування отворів різноманітної конфігурації у листових заготовках – широко розповсюджена формаутворююча операція холодного листового штампування. Попереднє утворення отворів виконується пробиванням або механічною обробкою. При відбортуванні отворів використовують пуансони з плоским, сферичним або конічним торцем. Зусилля відбортування залежить від геометричної форми пуансону [1], однак практично відсутні дані про залежність технологічної пластичності металу, що деформується, від вказаної форми. Відомо, що при відбортуванні виникають значні розтягувальні тангенційні напруження, які є причиною потоншення стінки та швидкого вичерпання ресурсу пластичності здеформованого металу. Це приводить до дефектів у вигляді тріщин на торці та бокових поверхнях відбортованої частини. Другим дефектом при формаутворенні виробів відбортуванням є викривлення циліндричної частини відбортованої стінки [2]. Про останній дефект не має даних в джерелах [3,4], які використовуються при розробленні технологічних процесів відбортування. Наявність дефектів суттєво знижує надійність і довговічність конструкцій, які складаються з відбортованих виробів і інших деталей, що з'єднані між собою за допомогою різьби та зварювання. Для виключення утворення вищевказаних дефектів був розроблений спосіб відбортування отворів у зпрофільованій заготовці [5]. Перед відбортуванням виконується профілювання товщини частини заготовки, що підлягає деформуванню. Найбільшу товщину заготовка має навколо отвору з поступовим зменшенням до вихідної товщини на радіусі, який відповідає початку заокруглення матриці. Однак, в літературних джерелах відсутні залежності для визначення розмірів профілю вихідної заготовки для забезпечення товщини відбортованої стінки, яка повинна бути не меншою, чим товщина вихідної заготовки. Також необхідно мати вирази для визначення силових режимів відбортування отворів у зпрофільованій заготовці.

Тому актуальною задачею є отримання простих, але достатньо точних, аналітичних залежностей для інженерних розрахунків таких параметрів на стадії проектування технологій виготовлення виробів відбортуванням.

Мета роботи. Метою роботи є проведення теоретичного аналізу процесу відбортування круглих отворів у зпрофільованій листовій заготовці та отримання аналітичних залежностей для визначення зусилля відбортування і розмірів профілю в вихідній заготовці, які забезпечать отримання виробів з стінкою постійної товщини.

© О. В. Калюжний, 2012

Результати дослідження. З використанням інженерного методу (ІМ) була розроблена математична модель відбортування круглих отворів сферичним пуансоном у зпрофільованій листовій заготовці. Розрахункова схема для аналізу показана на рис. 1. Задача віссесиметрична, наведена половина схеми до відбортування праворуч від вісі симетрії та в процесі відбортування ліворуч від вісі симетрії. Вихідна заготовка 1 встановлена на матриці 2 і деформується пуансоном 3. В заготовці 1 виконаний отвір радіусом r_o . Розміри профілю частини заготовки, що відбортується: початкова товщина S_n , яка переходить лінійно в вихідну товщину S_o на радіусі $R_l = R_m + r_m$. Потоншення заготовки при формоутворенні починається з цього розміру. На заготовці виділений довільний радіус r_h . При відбортуванні зусиллям P_B на поверхні елементарного об'єму діють напруження p від пуансону та дотичне τ від тертя і в об'ємі виникають розтягувальні напруження σ_φ і тангенційні σ_θ . В момент відбортування радіус отвору r_o збільшився до величини r_{om} , а довільний радіус r_h – до радіуса R .

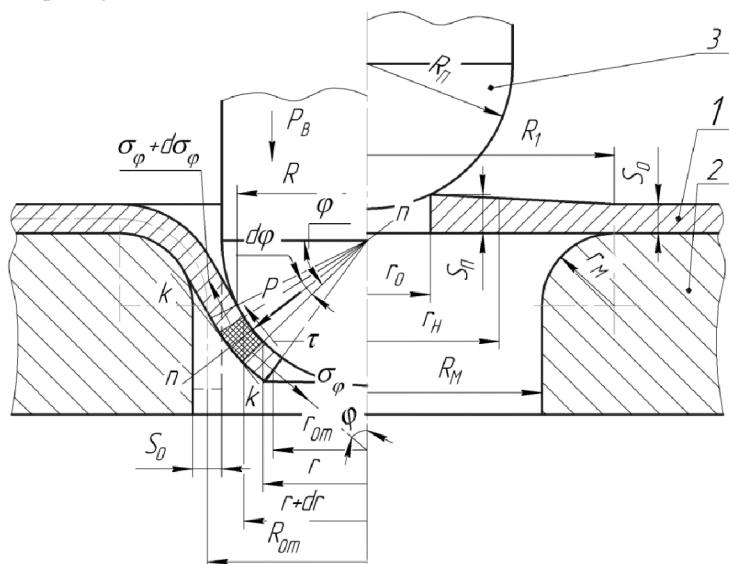


Рис. 1 – Розрахункова схема відбортування : 1 – заготовка, 2 – матриця, 3 – пуансон

Записуємо умову рівноваги сил, які виникають від діючих напружень, на напрямок n-n, що перпендикулярний дотичній k-k. При цьому нехтуємо величинами другого порядку і отримуємо:

$$pR_n d\varphi r d\theta - \sigma_\theta S R_n d\varphi d\theta \cos\varphi - \sigma_\varphi S r d\theta d\varphi = 0 \quad (1)$$

Із схеми маємо $r = R_n \cos\varphi$, а S - товщина елементарного об'єму. Після перетворень в формулі (1) знаходимо:

$$\frac{p}{S} = \frac{\sigma_\varphi}{R_n} + \frac{\sigma_\theta}{R_n} \quad (2)$$

Якщо аналогічно записати умову рівноваги сил на дотичну k-k то отримуємо друге рівняння рівноваги:

$$\frac{d}{dr}(\sigma_\varphi S r) - \sigma_\theta S + \frac{\tau r}{\sin\varphi} = 0 \quad (3)$$

Величину дотичного напруження приймаємо у вигляді:

$$\tau = \mu r \quad (4)$$

В (4) μ - коефіцієнт тертя. Підставляємо (4) в (2) і, з урахуванням (3), отримуємо:

$$\frac{d}{dr}(\sigma_\varphi Sr) - \sigma_\theta S - \frac{\mu Sr}{\sin \alpha} \left(\frac{\sigma_\varphi}{R_n} + \frac{\sigma_\theta}{R_n} \right) = 0 \quad (5)$$

Якщо на даному етапі аналізу нехтувати зміною товщини S при відбортуванні, і вважати S постійною величиною в рівнянні (5), то маємо:

$$\frac{d}{dr}(\sigma_\varphi r) - \sigma_\theta - \frac{\mu r}{\sin \alpha} \left(\frac{\sigma_\varphi}{R_n} + \frac{\sigma_\theta}{R_n} \right) = 0 \quad (6)$$

Наближена умова пластичності в даному випадку має вигляд:

$$\sigma_\theta = \sigma_s \quad (7)$$

Вирішимо задачу без врахування сил тертя. Тоді з (6) знаходимо:

$$\frac{d}{dr}(\sigma_\varphi r) - \sigma_\theta = 0 \quad (8)$$

Після розділення змінних в (8) з урахуванням (7) та інтегрування отримуємо:

$$\ln(\sigma_\varphi - \sigma_s) = -\ln r + C \quad (9)$$

Довільну постійну C знаходимо з граничної умови, при $r = r_{om}$

напруження $\sigma_\varphi = 0$. Тоді кінцевий вираз для σ_φ після перетворень має вигляд:

$$\sigma_\varphi = \sigma_s \left(1 - \frac{r_{om}}{r} \right) \quad (10)$$

Максимальне напруження σ_φ^{\max} буде при $r = R_{om}$:

$$\sigma_\varphi^{\max} = \sigma_s \left(1 - \frac{r_{om}}{R_{om}} \right) \quad (11)$$

Для визначення впливу змінення на напруження проведемо наблизений аналіз.

Максимальне значення відносної тангенційної деформації розтягу ε_θ в деформованій частині заготовки буде біля краю отвору і визначається наступним чином:

$$\varepsilon_\theta = \frac{r_{om} - r_o}{r_o} = \frac{\Delta r}{r_o} = x \quad (12)$$

Для врахування впливу змінення на напруження σ_φ^{\max} вважаємо, що напруження текучості σ_s постійне по довжині осередку деформації і його величина визначається тангенційною деформацією розтягу краю заготовки по виразу (12). При такому підході буде дещо перебільшений вплив змінення на величину σ_φ^{\max} . Використовуємо відому апроксимацію діаграмами істинних напружень другого роду:

$$\sigma_s = \frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{\psi}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}} \quad (13)$$

де: σ_e – межа міцності, ψ - відносне потоншення при випробуванні на розтяг, ψ_{uu} - відносне потоншення, яке відповідає моменту утворення шийки на зразку. З урахуванням (12) отримуємо:

$$\sigma_s = \frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}} \quad (14)$$

Підставляємо σ_s із (14) в (11) і знаходимо величину напруження σ_φ без врахування тертя на пуансоні і згину на радіусі заокруглення матриці r_M :

$$\sigma_\varphi = \frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}} \left(1 - \frac{r_{om}}{R_{om}} \right) \quad (15)$$

Замінимо r_{om} на $r_{om} = r_o + \Delta r$:

$$\sigma_\varphi = \frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}} \left(1 - \frac{r_o}{R_{om}} - \frac{r_o}{R_{om}} x \right) \quad (16)$$

В формулі (16) зі збільшенням x один множник збільшується, а другий зменшується. Тоді функція $\sigma_\varphi = f(x)$ повинна мати максимум. Прирівнюємо похідну нулю: $d\sigma_\varphi / dx = 0$:

$$\frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left[\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}-1} \frac{1}{\psi_{uu}} \left(1 - \frac{r_o}{R_{om}} - \frac{r_o}{R_{om}} x \right) - \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{1-\psi_{uu}} \frac{r_o}{R_{om}} \right] = 0 \quad (17)$$

Після перетворень отримуємо:

$$\frac{\sigma_e}{1-\psi_{uu}} \left[\frac{1}{1-\psi_{uu}} \left(\frac{x}{\psi_{uu}} \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1-\psi_{uu}}-1} \left(1 - \frac{r_o}{R_{om}} - \frac{r_o}{R_{om}} x - \frac{1-\psi_{uu}}{\psi_{uu}} \frac{r_o}{R_{om}} x \right) \right] = 0 \quad (18)$$

Звідки знаходимо:

$$x = \psi_{uu} \left(\frac{R_{om}}{r_o} - 1 \right) \quad (19)$$

Із формули (19) витікає, що зміщення краю отвору, яке відповідає виникненню найбільшого розтягувального напруження σ_φ , тим більше, чим більше зміцнюється метал

при формоутворенні. Тепер, використовуючи вирази (12) і (19), є можливість визначити з урахуванням зміщення величину радіусу r_{om} , при якому виникає максимальне розтягувальне напруження при відбортуванні:

$$r_{om} = r_o \psi_{uu} \left(\frac{R_{om}}{r_o} - 1 \right) + r_o \quad (20)$$

Величину напруження в момент, який відповідає максимуму, можна визначити, якщо в формулу (15) підставити значення x із виразу (19) та r_{om} із (20):

$$\sigma_\varphi = \frac{\sigma_e}{1 - \psi_{uu}} \left(\frac{R_{om}}{r_o} - 1 \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1 - \psi_{uu}}} \left(1 - \frac{r_o}{R_{om}} - \psi_{uu} + \frac{r_o}{R_{om}} \psi_{uu} \right) \quad (21)$$

По розподілу напружень в осередку деформації можна визначити деформований стан і отримати вирази для визначення розмірів товщини стінки при відбортуванні. Якщо при знаходженні довільної постійної в рівнянні (9) замість радіусу r_{om} підставити вихідний радіус отвору r_o , то формула для напруження σ_φ має вигляд:

$$\sigma_\varphi = \sigma_s \left(1 - \frac{r_o}{r} \right) \quad (22)$$

Тоді, використовуючи рішення Попова Є.О. по відбортуванню круглих отворів у традиційній листовій заготовці (з постійною товщиною S_o), можна отримати вираз для визначення зміни товщини стінки при відбортуванні, яка для відбортування зпрофільованої заготовки має вигляд:

$$S = S_n \left(\frac{r_h}{R} \right)^{\frac{\sigma_\theta + \sigma_\varphi}{2\sigma_\theta - \sigma_\varphi}} \quad (23)$$

З урахуванням (22) і що напруження $\sigma_\theta = \sigma_s$ знаходимо:

$$S = S_n \left(\frac{r_h}{R} \right)^{\frac{2r_h - r_o}{r_h + r_o}} \quad (24)$$

При відбортуванні зпрофільованої заготовки кінцеве значення товщини здеформованої стінки повинно бути на менше товщини S_o . З формули (24) можна отримати вираз для визначення максимальної товщини S_n вихідного профілю заготовки, який забезпечить кінцеву товщину S_o . Для цього замість r_h треба підставити радіус отвору r_o , радіус R замінить на радіус R_{om} , а S – на S_o :

$$S_o = S_n \left(\frac{r_o}{R_{om}} \right)^{\frac{1}{2}} \quad (25)$$

Звідки:

$$S_n = \frac{S_o}{\sqrt{r_o / R_{om}}} \quad (26)$$

Тоді формула для визначення товщини відбортованої стінки з (25) буде мати вигляд:

$$S = \frac{S_o}{\sqrt{r_o / R_{om}}} \left(\frac{r_h}{R} \right)^{\frac{2r_h - r_o}{r_h + r_o}} \quad (27)$$

Тепер переходимо до визначення максимального зусилля відбортування, яке виникає на проміжній стадії формоутворення, по знайденому напруженню σ_φ згідно формули (21). Вертикальне зусилля на пuhanсоні P_e представляє собою суму проекцій максимального напруження σ_φ на вісь пuhanсону, яка помножена на площину перерізу, що відділяє осередок деформації від недеформованої частини заготовки [6]. В такому випадку для визначення площини перерізу можна брати величину товщини вихідної заготовки S_o , хоча товщина S в цей момент буде дещо більшою за S_o зважаючи на потоншення здеформованої частини заготовки при відбортуванні. Це приведе до зменшення значення зусилля P_e і компенсує той фактор, що при визначенні тангенційної деформації було взято максимальне її значення по формулі (12). Тоді зусилля P_e визначаємо по формулі:

$$P_e = 2\pi R_{om} S_o \sigma_\varphi \cos\varphi$$

Підставляємо вираз для σ_φ із (21):

$$P_e = 2\pi R_{om} S_o \frac{\sigma_e}{1 - \psi_{uu}} \left(\frac{R_{om}}{r_o} - 1 \right)^{\frac{\psi_{uu}}{1 - \psi_{uu}}} \left(1 - \frac{r_o}{R_{om}} - \psi_{uu} + \frac{r_o}{R_{om}} \psi_{uu} \right) \cos\varphi \quad (28)$$

Якщо співвідношення $k = R_{om} / r_o$ представляє собою коефіцієнт відбортування, то (28) можна переписати так:

$$P_e = 2\pi R_{om} S_o \frac{\sigma_e}{1 - \psi_{uu}} (k - 1)^{\frac{\psi_{uu}}{1 - \psi_{uu}}} \left(1 - \frac{1}{k} - \psi_{uu} + \frac{1}{k} \psi_{uu} \right) \cos\varphi$$

Величину $\cos\varphi$ визначаємо з геометричних співвідношень по розрахунковій схемі (див рис. 1):

$$\cos\varphi = \frac{r_{om}}{R_n} = \frac{r_o \psi_{uu}}{R_n} \left(\frac{R_{om}}{r_o} - 1 \right) + \frac{r_o}{R_n}$$

Для перевірки адекватності отриманих рішень був проведений чисельний експеримент з використанням методу скінченних елементів (МСЕ). Розрахункова схема відбортування круглого отвору у зпрофільованій заготовці із маловуглецевої сталі з розмірами заготовки і деформуючого інструменту зображені на рис. 2. Задача віссесиметрична, наведено половину схеми. Зпрофільована заготовка 1 встановлена на матриці 2 та зафіксована притискачем 3. Відбортування отвору виконується за допомогою пuhanсону 4. Радіус сферичного торця і циліндричної частини пuhanсону $R_n = 32$ мм. Радіус отвору в матриці $R_m = 35$ мм. Наведені розміри профілю вихідної заготовки, які були встановлені моделюванням МСЕ для забезпечення відбортованої стінки з постійною товщиною стінки S_o . Початкова

товщина профілю S_n , яка встановлена МСЕ, складає $S_n = 4,8$ міліметрів (мм) з подальшим зменшенням до товщини $S_o = 3$ мм на радіусі заготовки $R_1 = R_M + r_M = 45$ мм. В дужках показаний розмір $S_n = 4,75$, що розрахований по формулі (25).

На рис. 3 показані залежності зусилля відбортування від переміщення пуансону: залежність, яка отримана моделюванням МСЕ від початку відбортування до отримання кінцевої форми виробу, а також залежність, що отримана по формулі (28) до отримання максимальної величини зусилля деформування. Зусилля, яке розраховане по інженерному методу більше в порівнянні з даними МСЕ, що пов'язано з взятим максимальним значенням тангенційної деформації при врахуванні зміщення по виразу (12). Розбіжність в величинах зусилля не перевищує 10 %.

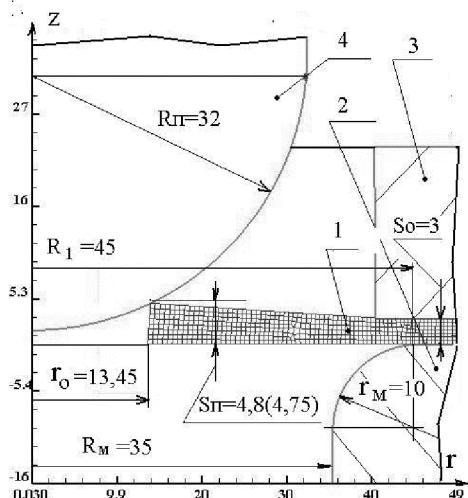


Рис. 2 – Розрахункова схема відбортування отвору у зпрофільованій заготовці для аналізу МСЕ. Всі розміри в міліметрах

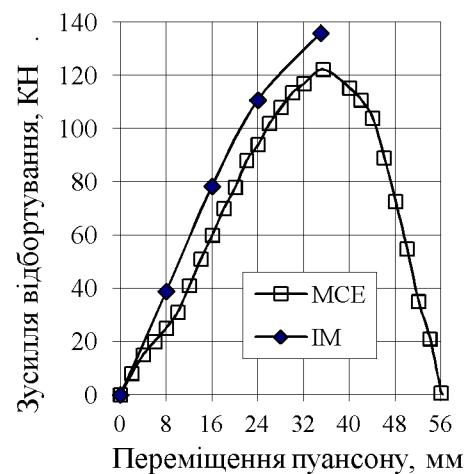


Рис. 3 – Залежності зусилля відбортування від переміщення пуансону, які отримані МСЕ і IM

Здеформована заготовка, яка отримана моделюванням МСЕ, з розмірами (L) товщини стінки в момент досягнення максимальної величини зусилля відбортування зображена на рис. 4. Величина радіуса отвору при цьому складає $r_{om} = 25,5$ мм. В дужках показаний розмір $r_{om} = 25$ мм, який визначений по формулі (20). На рис. 5 показана кінцева форма відбортованої частини здеформованої зпрофільованої заготовки. Попереднє профілювання вихідної заготовки забезпечує отримання стінки з постійною товщиною 3 мм, яка дорівнює товщині вихідної заготовки.

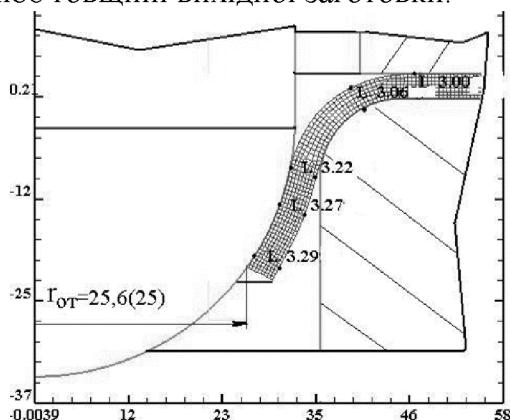


Рис. 4 – Здеформована заготовка, яка отримана моделюванням МСЕ, з розмірами (L) в міліметрах товщини стінки при максимальному зусиллі відбортування

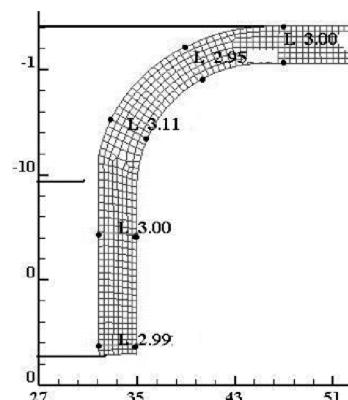


Рис. 5 – Кінцеві розміри (L) в міліметрах відбортованої частини заготовки

Таким чином, аналітичні залежності, які отримані інженерним методом можна використовувати для визначення зусилля відбортування та визначення розмірів профілю для забезпечення отримання відбортованої стінки з постійною товщиною.

Висновки. 1. Інженерним методом проведений теоретичний аналіз процесу відбортування круглих отворів у попередньо зпрофільованій заготовці. З урахуванням зміщення при холодному формоутворенні отримані аналітичні залежності для визначення напружень у здеформованій заготовці, максимальне зусилля відбортування та розмірів профілю, який забезпечує отримання відбортованої стінки з постійною товщиною. 2. Методом скінчених елементів виконаний чисельний експеримент по відбортуванню круглого отвору у зпрофільованій заготовці із маловуглецевої сталі. Моделюванням встановлені форма і розміри профілю частини заготовки, що підлягає відбортуванню, для отримання здеформованої частини з постійною товщиною стінки.

3. Проведене порівняння результатів розрахунків, які отримані моделюванням та по аналітичних залежностях. Встановлено, що розбіжність результатів по силових режимах відбортування, розмірах профілю заготовки не перевищує 10%. Тому залежності можна рекомендувати для інженерних розрахунків параметрів відбортування круглих отворів у зпрофільованій заготовці на стадії проектування технології.

Список літератури: 1. Аверкиев Ю.А. Холодная штамповка// Ю.А.Аверкиев. Издательство Ростовского университета , 1984. – 288 с. 2. Калюжний О.В. Прогнозування та забезпечення якості виробів в процесах відбортування / О.В. Калюжний // Вестник Национального технического университета «ХПІ». – Харьков; 32'2009 р. – С. 118 – 122. 3. Романовский В.П. Справочник по холодной штамповке. – 6-е изд., пераб. и доп. // В.П. Романовский. – Л.: Машиностроение, 1979. – 520 с. 4. Ковка и штамповка: Справочник: В 4 т. Т. 4 Листовая штамповка/ Под ред.. А.Д. Матвеева; Ред. совет: Е.И. Семенов (пред.) и др. – М.: Машиностроение, 1985-1987. – 544 с. 5. Калюжний О.В. Способ відбортування отворів // О.В. Калюжний, С.А. Пахолко, І.П. Куліков. Патент України на корисну модель №69344 МПК 21D 26/02, заявка u201112215 від 18.10.2011, опубл.25.04.2012, бюл. №8/2012. 6. Попов Е. А. Основы теории листовой штамповки. Учебное пособие для вузов. Изд. 2-е, перераб. и доп./ Е.А. Попов М.: Машиностроение, 1977. – 278 с.

Надійшла до редколегії 10.10.2012

УДК 621.9

Аналіз інженерним методом процесу відбортування круглих отворів сферичним пуансоном у зпрофільованій заготовці / Калюжний О.В.// Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Нові рішення в сучасних технологіях. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2012. – №47(953). С.45-52 – Бібліог.: 6 назв.

В статье рассмотрен анализ процесса отбортовки круглых отверстий в спрофилированной листовой заготовке, получены аналитические зависимости для определения усилия отбортовки и размеров профиля исходной заготовки, что обеспечит получение изделий со стенкой постоянной толщины. Проведено сравнение результатов моделирования и по аналитическим зависимостям. Показано, что расходжение результатов по силовым режимам, размерам профиля заготовки не превышает 10%. Поэтому зависимости можно рекомендовать для инженерных расчетов параметров отбортовки круглых отверстий в спрофилированной заготовке.

Ключевые слова: инженерный метод, отбортовка, спрофилированная заготовка, стенка постоянной толщины.

In article the analysis of flanging process of round holes in profiled preforms is observed. There is received analytical dependence for definition of the flanging process force and sizes of a profile of the preform that will ensure manufacture of details with a wall of fixed width. Comparison of outcomes of simulation and on analytical dependence is spent. It is displayed that the divergence of results of outcomes on force regimes, sizes of the profile does not exceed 10 %. Therefore dependence can recommend for engineering calculations of parameters of the flanging of round holes in profiled preform.

Keywords: engineering method, flanging, profiled preform, constant thickness walls